

АНОТАЦІЯ

Каданцева Н.Б. Камерно-вокальна генеза та евристика оперної творчості (на матеріалі репертуару Одеського національного театру опери та балету). – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво. – Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, Міністерство культури та інформаційної політики України, Одеса, 2021.

Дисертацію присвячено дослідженню поетико-інтонаційних особливостей вокального мистецтва ранньої оперності і її відображень у музичній сьогоденності на матеріалі постановок опер XVII-XXст. в Одеському оперному театрі, у тому числі з участю автора дослідження.

Вперше в українському музикознавстві введена і апробована теоретична ідея генетичної обумовленості оперного й камерного співацького мистецтва салонно-камерною генезою опери від її початків в літургічній драмі. Також уперше заявлена і аргументована концепція опери-містерії С.Ланді у функції християнського міжконфесіонального втілення містеріальних проєкцій в оперно-співочий континуум вистави із висуненням юродствующого героя як співвідносного із ранньохристиянськими проправославними установленнями шанування святості самозневаги.

Пророблені класифікаційні стилістичні показники аналізу дотичності дохристиянського містеріального витоку опер творів Х.Глюка, В. Губаренка, С.Гулака-Артемівського, Ф.Надененка, Г.Перселла. Поглиблено уявлення про специфіку постановочного рішення творів названих та інших авторів на сцені Одеського національного театру опери та балету як втілення необарокових тенденцій першості візуального ряду вистави.

В розвиток позицій метафізики музичної історії, представлених у працях О.Маркової, висувається концепція композиції опери-балету як новий етап розвитку еволюційних здобутків українського національного оперного типу «співогри» із залученням вокальності українського співу в композиціях

М.Лисенка, М.Леонтовича, К.Стеценка, ін. в контексті необарокових зрізів постановчих рішень вистав.

В дисертації виділені історично камерно-вокальні застави оперного дійства, які самою суттю життєвого процесу поставили саме «малу» оперу у центр новаційних зсувів оперного репертуару в останні десятиліття. При цьому аналіз реальних витоків оперної камерності вивів на містеріальний «нерв» оперного реформування, в якому уславлені реформаційні здійснення Х. Глюка і Р. Вагнера є певні наслідки того могутнього поштовху, який видала у XVII ст. Контрреформація. Остання, попри прийнятої прогресистами традиції розгляду у суто негативному ракурсі, в даному дослідженні подається в її суттєвому релігійно-ідеологічному налаштуванні на вихід до контактності церков Заходу і Сходу. А це вже виходить напрямки на релігійно-освітні події України, для якої Західно-руське Православ'я і Греко-католицька церква складають дещо національно значуще.

Відтоді висувається концепція опери-містерії С.Ланді у функції суттєвого чинника наступних етапів «містеріалізацій» опери, з яких вражаюча реформа Вагнера постає як «варіація на тему», задану одиничним і неповторним відкриттям С.Ланді. Звідси заявляється евристичне твердження щодо перспективи впровадження цього твору в репертуар оперного театру Одеси. Прем'єри, які склалися в руслі містеріалізованих «малих» опер, засвідчують бажаність і успішність постановки цієї *італійської* опери, де головний персонаж втілює юродивого, Божу людину, відповідну як до старокатолицьких, так і до традиційних православних ідеалів релігійного Служіння.

Вибрані для аналізу вистави з репертуару Одеського національного театру опери і балету зазначили: сьогоденно-новаційні орієнтири постановчої роботи в театрі, яка відверто тяжіє, по-перше, до камерності історично ранніх оперних побудов, а по-друге, до *ідеалізації* оперного дійства. Останнє піднімає забутий важіль барокової вистави: на першому плані – пишність зорових вражень. І це принципово співвіднесене із камерно-оперними постановками, що йдуть від початків оперної виразності взагалі, в якій камерний вокал, народжений у практиці мадригального мистецтва і спеціально розвинений у

бідермайєрівській хвилі першої половини XIX століття, зайняв спеціальне місце. В дослідженні підкреслено, що розуміння камерного вокалу невідривне від духовного вираження і спирається на позиції мадригальної техніки звуковидобування.

Для оперного бароко показовим є різноманіття живописних розкошів просторового оформлення сцени і багато прикрашеного зала, тоді як сучасна «опера наочність» - строката суміш кінематографічно оформлених сцен, часто не співпадаючих із музичним фразуванням. Так засвідчується присутність поставангардного «мозаїчного плюралізму» як в деталях, так і в цілому, що більш за все уникає засвідчення цілісності композиційного завершення дії.

Аналіз найбільш показових на сьогодні вистав оперного театру Одеси продемонстрував готовність творчого колективу до гнучкого реагування на «замовлення часу», причому у формах *мінімалістського* підходу до сценічного рішення, відтворюючи ту «пустотність» барокової сцени, яка психологічно умалювала фігуру співаючого актора, висуваючи на перший план сприйняття слухача-глядача пластично-зображально вирішених фігур-образів.

В результаті оперна сцена, тим більш така емблематична-символічна як вибудована за високим віденським зразком кінця XIX ст. псевдо-барокова, *прекрасна* у своїх наслідувально-еклектичних поєднаннях споруда Одеської опери, яку, на жаль, не вносять поважні довідники у престижний ряд описів знаменитих оперних театрів, - стає суттєвим компонентом візуального подання вистав. А вистави, представлені в такому театрі, покликані відповідати широті ідеологічно-естетичних переваг сьогодення, не втрачаючи художньо-естетичної домінанти, закладеної в семантику барокових нагромаджень архітектури, палацового інтер'єру театру – і сакральної асоціативності, яка закладається дистанціюванням величної сцени і потужного залу для публіки.

Постановки за операми XVII-XVIIIст. на сьогодні відверто *містеріалізували* вистави, складається певна перспектива наближення сукупної виконавської роботи до опер-містерій. І з якого б національного обігу їх не черпали постановники, не обминути їм вітчизняного вшанування Православ'я, візантійсько-грецька батьківщина якого виведе на суттєві і дорогі

ідеї-образи, закладені Вірою і естетичним смаком. Бо це сформоване в Одесі, самим народженням своїм на березі Руського, як його називали древні греки, моря, стверджуючої християнський оплот на границі європейської ойкумени і наближеного історичним свавіллям Сходу.

У вигляді підсумку зробленого дослідження пропонується наступне визначення сучасного *необарокового* стильового принципу постановчих побудов оперних вистав:

Свідоме тяжіння до містеріального «двоєсвіту» буттєво-життєвих деталізацій у єдності з умовно-символічними, із широким залученням візуально-пластичних наповнень сценічної дії, втіленнями соціально значущої ідеї – на тлі вокальної щедрості подання сольних, ансамблево-хорових партій за композиторським текстом.

Вказане визначення оперує до *неосимволічних-неоготичних* вимірів сучасного поставангардного і пост-поставангардного буття сценічного мистецтва, в якому симулякрова «правда життя» у вигляді популістських шарів вираження чи то у звучному, чи у візуальному поданні засвідчує *актуальність здобутків академічного мистецтва у неадекватних умовах мозаїчних методологічних і стильово-творчих пошуків сучасного культурного роздоріжжя*. Точність даної трактовки музично-творчого сьогодення засвідчена прийняттям широкою публікою слухачів-глядачів Одеського національного театру опери і балету його репертуарних надбань, в якому вказані вистави за композиціями Г.Перселла, Х.Глюка, С.Гулака-Артемівського, В.Губаренка демонструють актуальні стильово-значущі засади комунікативного єднання артистичної еліти Одеси – і Її Величності Публіки в представництві найкрупнішого міста України і культурного центра українського Півдня.

Ключові слова: метафізика музичної історії, вокал, містерія, літургічна драма, необароко, неоготика, камерний спів, оперні жанри.

ANOTATION

Kadantseva N.B. Chamber-vocal genesis and euristics of operatic creativity (on the materials of the repertoire of the Odessa National Opera and Ballet Theater). - *QualifikatsiyanaNaukovaPratsya as a manuscript.*

Dissertation for Doctor of Philosophy (PhD) degree in specialty in specialty 025 – Musical Art. – Odessa National Music Academy named after A. V. Nezhdanova, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Odessa, 2021.

The dissertation is devoted to the study of poetic-intonational features of early opera vocal art and its reflections in the musical modernity based on the material of the productions of the operas of the XVII-XX centuries. at the Odessa Opera House, including with the participation of the author of the study. For the first time in Ukrainian musicology, the theoretical idea of the genetic conditionality of opera and chamber singing art was introduced and tested by the salon and chamber genesis of opera from its beginnings in the liturgical drama. The concept of the opera-mystery of S. Landi as a Christian inter-confessional embodiment of mysterious projections into the opera-singing continuum of the play with the nomination of a cloying hero as being in line with the early Christian Orthodox establishment was also first stated and argued.

Classification stylistic indicators of the analysis of the involvement in the Christian mysterious leakage of the works of H. Gluk, V. Gubarenko, S. Gulak-Artemovsky, F. Nadenenko, and H Purcell are elaborated. The idea of the specific decision making of the works of the named and other authors on the stage of the Odessa National Opera and Ballet Theater as an embodiment of the baroque tendencies of the primacy of the visual series of the performance has been deepened. The concept of opera-ballet composition as a new stage of development of the evolutionary achievements of the Ukrainian national opera type of "co-opera" with the involvement of the vocal of "Ukrainian belkanto" in the compositions of M. Lysenko, M. Leontovych, K. Stetsenko, etc. in the context of the baroque sections of the production decisions.

The dissertation highlights the historically chamber and vocal pledges of opera acting, which have put the very small opera at the center of innovative shifts of the opera repertoire in the last decades. At the same time, the analysis of the real origins of opera chamberliness brought to the mysterious "nerve" of opera reforming, in which the glorified reformation realizations of Gluck and Wagner are certain consequences of the powerful impulse that was caused by Counter-Reformation in the XVII century.

The latter, despite the tradition adopted by the progressives of consideration in a purely negative perspective, in this study is presented in its essential religious and ideological stance on the contact between the churches of the West and the East. And this is already going to the religious and educational events of Ukraine, for which Western Russian Orthodoxy and the Greek Catholic Church are somewhat nationally significant.

Since then, the concept of S. Landi's opera-mystery has been put forward as a significant factor in the subsequent stages of "mysterialisations" of opera, of which Wagner's striking reform emerges as a "variation on a theme" set by S. Landi's single and inaugural opening. Hence the heuristic statement about the prospect of introducing this work into the repertoire of the Odessa Opera House. The premieres, formed in the line of mysterious "small" operas, testify to the desirability and success of staging this Italian opera, where the main character embodies the foolish, divine person, both to the Old Catholic and traditional Orthodox ideals of the religious service.

Selected for analysis of the performance from the repertoire of the Odessa National Opera and Ballet Theater, pointed out: present-day landmarks of staged work in the theater, which firstly gravitates to the chambers of historically early opera constructions, and secondly, to the visualization of opera, which raises the forgotten Baroque lever: in the foreground is the splendor of visual impressions.

The latter are fundamentally correlated with chamber and opera productions, which originate from the beginnings of operatic expressiveness in general, in which chamber vocals, born in the practice of madrigal art and specially developed in the Biedermeier wave of the first half of the 19th century, occupied a special place. The

study emphasizes that the understanding of chamber vocals is inseparable from spiritual expression and is based on the position of the madrigal technique of sound production.

For the operatic baroque, the variety of scenic luxuries of the stage and the ornate hall is revealing, while the modern "operatic visibility" is a colorful mix of cinematic scenes that often do not coincide with the musical phrase, which attests to the presence of post-avant-garde details and in general, which most avoids the certification of the compositional completion of the action.

Today the analysis of the most illustrative performances of the Odessa Opera House showed the readiness of the creative team to respond flexibly to the "order of time", and in the forms of a minimalist approach to the stage decision, reproducing the "emptiness" of the baroque scene, which psychologically reduced the figure of the singing actor, the perception of the listener-viewer plastic-figuratively resolved figures-images.

As a result, the opera scene is all the more emblematic and symbolic as it was built on the high Viennese model of the late nineteenth century. pseudo-baroque, beautiful in its imitatively-eclectic combinations of the construction of the Odessa Opera, which, unfortunately, does not make respectable directories in the corresponding series of descriptions of famous opera theaters. And the performances presented in such a theater are intended to reflect the breadth of ideological and aesthetic advantages of the present, without losing the artistic and aesthetic dominant embedded in the semantics of the baroque accumulations of architecture, the palace interior of the theater - and the sacral associativity that is laid behind the stage.

Production of operas of the XVII-XVIII centuries to date, frankly mysterious performances, there is a certain prospect of approaching aggregate performance to the opera mysteries. And no matter what national turn they derive from the directors, not to overlook their native worship of Orthodoxy, whose Byzantine-Greek homeland will bring to the essential and expensive ideas-images, laid down by Faith and aesthetic taste. Because it was formed in Odessa, by its birth on the bank of Rus, as it was called by the ancient Greeks, a sea claiming to be a Christian stronghold on the

border of the European Oykumene and approaching the historical arbitrariness of the East.

As a result of the research, the following definition of the modern neo-Baroque style principle of the operative performances of opera performances is proposed:

Conscious attraction to the mysterious "ambiguity" of everyday-life details in unity with conditionally symbolic, with wide involvement of visual-plastic fillings of stage action, embodiments of socially significant idea - against the backdrop of vocal generosity of presenting solo, ensemble-choral parts.

This definition operates to the non-symbolic-neo-Gothic dimensions of contemporary post-avant-garde and post-post-avant-garde existence of the performing arts, in which the simulacral "truth of life" in the form of populist layers of expression, whether in sound or visual presentation, attests to the relevance of the achievements of the academic and methodological academics style and creative search for the modern cultural crossroads.

The accuracy of this interpretation of the musical and creative present is attested by the acceptance by the general public of the audience-spectators of the Odessa National Opera and Ballet of his repertoire property, which includes performances by compositions by H. Purcell, H. Gluk, S. Gulak-Artemovsky, V. Guborol - significant principles of communicative unity of the artistic elite of Odessa - and Her Majesty the Public in the representation of the largest city of Ukraine and the cultural center of the Ukrainian South.

Keywords: metaphysics of musical history, vocals, mystery, liturgical drama, neo-baroque, neo-Gothic, chamber singing, opera genres.